

POLITIET
POLITIDIREKTORATET

Hatkriminalitet

Anmeldelser
2017

INNHOOLD

1.	Innledning	3
1.1	Definisjon av hatkriminalitet	3
1.2	Straffelovens bestemmelser om hatkriminalitet - §§ 185 og 186	3
1.3	Andre lovbrudd	4
2.	Datagrunnlag, metode og feilkilder	5
2.1	Om datagrunnlaget og bearbeiding av datamaterialet	5
2.2	Registrert kriminalitet og mørketall	5
2.2.1	Anmeldelsestilbøyelighet	5
2.2.2	Politiets registrering av hatkriminalitet	5
2.2.3	Andre kilder	6
3.	Statistikk over anmeldelser av hatkriminalitet	7
3.1	Hatkriminalitet fordelt etter politidistrikt	7
3.2	Hatkriminalitet fordelt etter kriminalitetstype	8
3.2.1	Kategorien "annen"	8
3.2.2	Kategorien vold	9
3.2.3	Kategorien skadeverk	10
3.3	Hatkriminalitet fordelt etter hatmotiv	10
4.	Avslutning	11
5.	Litteraturliste	12

1. Innledning

Hatkriminalitet har de siste årene fått økt offentlig oppmerksomhet, nasjonalt og internasjonalt. Hatkriminalitet er alvorlig både for dem som rammes direkte og for de den rammer indirekte gjennom å skape frykt. Kunnskap om skadevirkninger av hatkriminalitet har satt forebygging og bekjempelse av slik kriminalitet høyt på den politiske dagsordenen.

Regjeringen utga i 2016 to handlingsplaner; Handlingsplan mot antisemittisme (2016-2020) og Handlingsplan mot diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk (2017-2020). I tillegg ble Regjeringens strategi mot hatefulle ytringer (2016-2020) med en rekke tiltak lansert.

Handlingsplanene og strategien markerer viktigheten av arbeidet med hatkriminalitet og hvilket fokus denne form for kriminalitet skal ha på tvers av etater. Hatkriminalitet er også blant de prioriterte sakstypene i riksadvokatens mål- og prioriteringsrundskriv¹, og det understrekes at prioritering av hatkriminalitet skal skje uansett alvorlighetsgrad.

Denne årlige rapporten, basert på statistikk over anmeldelser av hatkriminalitet, er et grunnlag for å følge utviklingen. Rapporten publiseres for fjerde gang og gjelder anmeldt hatkriminalitet i politidistriktene i 2017, samt for perioden 2012-2017.

1.1 Definisjon av hatkriminalitet

Hatkriminalitet er et begrep som ofte anvendes i mediene uten at det er entydig hva som legges i det. Straffeloven setter rammer for hvordan norsk politi og påtalemyndighet avgrensar hatkriminalitet. Hatkriminalitet defineres som:

Lovbrudd som har sin bakgrunn i negative holdninger til faktisk eller oppfattet etnisitet², religion, homofil orientering og/eller nedsatt funksjonsevne.

En straffbar handling vil kategoriseres som hatkriminalitet i politiets register enten ved at det straffbare forholdet rammes av *bestemmelser i straffeloven* som er å betrakte som hatkriminalitet, det vil si straffeloven §§ 185 og 186, eller ved at anmeldelsen gjelder andre straffebestemmelser og anmeldelsen er særskilt *merket som hatkriminalitet* i politiets register BL/STRASAK.

Hatkriminalitet er således ikke avgrenset til bestemte kriminalitetstyper i straffeloven, men gjelder ulike typer lovbrudd, som fysisk vold, trusler, skadeverk, mm. I slike tilfeller vil straffeloven § 77 bokstav i kunne medføre en strengere reaksjon.

1.2 Straffelovens bestemmelser om hatkriminalitet - §§ 185 og 186

Straffeloven omfatter to bestemmelser, §§ 185 og 186, om hatefulle ytringer (§ 185) og diskriminering (§ 186), de såkalte hatkrimbestemmelsene.

Straffeloven § 185 – om hatefulle ytringer *rammer den som forsettlig eller grovt uaktsomt offentlig fremsetter en diskriminerende eller hatefull ytring på grunn av:*

- a) hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse
- b) religion eller livssyn

---

¹ "Vold og overgrep som rammer personer på grunn av deres hudfarge, nasjonalitet, religion, livssyn, homofile orientering eller nedsatte funksjonsevne, såkalt hatkriminalitet, skal vies særskilt oppmerksomhet" (Rundskriv nr. 1/2018).

² Negative holdninger til etnisitet omfatter også antisemittisme og antisiganisme.

- c) *homofile orientering*
- d) *nedsatt funksjonsevne*

Straffeloven § 186 – om diskriminering *rammer den som i ervervsmessig eller liknende virksomhet nekter en person varer eller tjenester på bakgrunn av grunnlagene som er nevnt over (§ 185).*

1.3 Andre lovbrudd

Overtredelse av andre straffebud enn de som er nevnt under pkt. 1.2 vil kunne betegnes som hatkriminalitet dersom det synes å foreligge et "hatmotiv". Med dette menes at det er rimelig grunn til å tro at det er en årsakssammenheng mellom lovbruddet og fornærmedes etnisitet, hudfarge, religion eller livssyn, homofile orientering eller nedsatte funksjonsevne. Da vil strl. § 77 bokstav i kunne komme til anvendelse og det skal registreres særskilt i politiets register at det synes å foreligge et hatmotiv.

Om det kan *bevises* at det er en årsakssammenheng mellom lovbruddet og fornærmedes etnisitet, hudfarge, religion eller livssyn, homofile orientering eller nedsatte funksjonsevne, vil det kunne medføre en skjerpet straff, jf. straffeloven § 77 bokstav i. I tillegg til at vedkommende straffes for lovbruddet vedkommende har begått, for eksempel vold, vil § 77 kunne gi strengere straff fordi handlingen er motivert av hat.

2. Datagrunnlag, metode og feilkilder

Det statistiske grunnlaget i denne rapporten er politiets straffesaksregister (STRASAK) der alle anmeldelser til politiet eller anmeldelser politiet selv oppretter, blir registrert. STRASAK er grunnlag for den offisielle kriminalstatistikken som Statistisk sentralbyrå (SSB) utarbeider og for politiets driftsstatistikk, herunder rapportene Kommenterte strasaktall, som Politidirektoratet utgir hvert tertial.

2.1 Om datagrunnlag og bearbeiding av datamaterialet

Uttrekk av data for 2017 er gjort i PAL STRASAK 20.04.2018. Det er brukt samme metode for uttrekk av data som i de foregående årene. Det vil si at det er trukket ut anmeldelser som er merket med hatmotiv og/eller anmeldelser som "direkte" innebærer hatkriminalitet (straffeloven §§ 185 og 186, og tilsvarende bestemmelser etter straffeloven av 1902 der disse er aktuelle).

Frem til og med 2015 gjennomgikk Politidirektoratet alle³ anmeldte saker som var registrert som hatkriminalitet for å kvalitetssikre at sakene faktisk falt inn under kategorien, samt at sakene var registrert med korrekt hatmotiv. Fra og med 2016 er det ikke foretatt tilsvarende manuell gjennomgang av anmeldelsene da det ikke lenger ble funnet nødvendig.

Ved de tidligere saksgjennomgangene ble noen saker trukket ut av datamaterialet fordi de ble vurdert å være feilregistrert, men feilregistreringen ble stadig mindre. For å gi et bilde på omfanget av feilregistrering, ble 18 saker trukket ut i 2015. Dette innebar at datamaterialet som var grunnlag for statistikken ble redusert med nær fem prosent. En tilsvarende gjennomgang i 2016 og 2017 ville trolig også ført til at noen saker ville blitt trukket ut av datagrunnlaget.

2.2 Registrert kriminalitet og mørketall

All kriminalitet har mørketall, men omfang varierer med ulike kriminalitetstyper. Det er grunn til å tro at hatkriminalitet kan ha betydelige mørketall, det vil si at handlinger ikke blir kjent for eller anmeldt til politiet. Statistikk over antall anmeldelser gir derfor ikke nødvendigvis et representativt bilde av faktisk utbredelse. Anmeldelsestilbøyelighet og politiets evne til å identifisere hatkriminalitet har betydning for statistikken og for mørketallets omfang.

2.2.1 Anmeldelsestilbøyelighet

Flere faktorer antas å bidra til at hatkriminalitet ikke blir anmeldt til politiet. Den utsatte kan oppleve frykt for reaksjoner fra gjerningspersonen eller omgivelsene, ha manglende tillit til politiet eller ha frykt for ikke å bli tatt på alvor. Det kan også være at personen ikke ser seg selv som utsatt for kriminalitet.

2.2.2 Politiets registrering av hatkriminalitet

Funksjonen for merking av hatkriminalitet i politiets register BL/STRASAK ble etablert og gjort gjeldende fra 2006. Dette innebærer at en anmeldelse skal merkes særskilt om det oppgis at det foreligger et hatmotiv eller det fremgår på annen måte i anmeldelses-situasjonen. Politiet har et selvstendig ansvar for å bidra til å avdekke om et straffbart forhold kan være hatmotivert.

Registrering på bakgrunn av hatmotiv skiller seg ut fra politiets registrering av anmeldelser for øvrig ved at det legges vekt på en subjektiv oppfatning av hva som er bakgrunn eller motiv, og ikke objektive fakta. Å fastslå motiv bak et lovbrudd kan være

---

³ Med unntak av Oslo som selv har kvalitetssikret dataene.

vanskelig. Motivet er ofte uklart innledningsvis og forklaringene fra de involverte kan sprike.

I og med at det alltid vil være et element av skjønn, er det ikke mulig å sikre at samtlige saker blir korrekt registrert. Derav brukes uttrykket "doble mørketall" – et uttrykk for at politiet ikke blir kjent med alle straffbare forhold og at kjente forhold ikke nødvendigvis blir korrekt registrert i politiets straffesakssystem. Dette viser at det er utfordrende å presentere et godt og representativt tallmateriale basert på anmeldte forhold.

2.3 Andre kilder

Politidirektoratet gjennomfører årlig innbyggerundersøkelser som blant annet har spørsmål om hatkriminalitet. Innbyggerundersøkelsen for 2017 viser at 1,4 prosent av respondentene oppga å *ha vært utsatt for hatkriminalitet* i løpet av året, mot tilsvarende 1,9 prosent i 2016 (Ipsos 2018).

Undersøkelsen viser videre at 30 prosent av de som hadde opplevd hatkriminalitet hadde *anmeldt forholdet til politiet*, i tillegg hadde tre prosent planlagt å gjøre det. To tredeler, 67 prosent, anmeldte altså ikke forholdet til politiet. Tallene er omtrent de samme som for voldslovbrudd og seksuelle overgrep. Sammenlignet med innbyggerundersøkelsen for 2016 har det vært en økning i andelen som oppga at de hadde anmeldt hatkriminalitet, idet 21 prosent oppgav å ha anmeldt forholdet i 2016.

På spørsmålet som gjaldt *bekymring for å bli utsatt for hatkriminalitet* fremgår at 1,6 prosent av respondentene i meget stor grad og 3,2 prosent i ganske stor grad var bekymret for å bli utsatt for hatkriminalitet i 2017. I 2016 var tilsvarende andeler henholdsvis 2,0 prosent og 6,2 prosent.

Det er viktig å være oppmerksom på at innbyggerundersøkelsen er en utvalgsundersøkelse og beheftet med usikkerhet, slik disse alltid er. Det vil også være slik at den enkeltes forståelse for hva som er hatkriminalitet som respondent i spørreundersøkelse ikke nødvendigvis vil være den samme som den ville vært i en samtale med politiet. Det er vanskelig å skille hva som faktisk er straffbart og som dermed er hatkriminalitet fra det som ikke er straffbart. En hatefull ytring er for eksempel ikke nødvendigvis straffbar. Videre er en krenkelse ikke nødvendigvis et brudd på straffelovens bestemmelser om hatkriminalitet, men kan rammes av andre straffebud eller være brudd på for eksempel diskrimineringsloven. Politiet gjør ulike vurderinger når det skal avgjørelses hvorvidt en sak anses som hatkriminalitet, mens publikumsundersøkelsen kun er basert på respondenten egen vurdering.

Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO) la høsten 2017 frem en undersøkelse vedrørende hatefulle ytringer på Facebook. Denne viser at hatefulle ytringer er svært vanlig. I undersøkelsen oppgir halvparten av respondentene at de har opplevd krenkende og støtende kommentarer, og mange sier at de avholder seg fra debatt på grunn av den negative tonen og ytringen som florerer⁴. Selv om mange, og kanskje de fleste av disse ytringene, ikke vil rammes av straffeloven og kunne betegnes som hatkriminalitet, slik det defineres, kan de likevel være svært alvorlige og ha store konsekvenser.

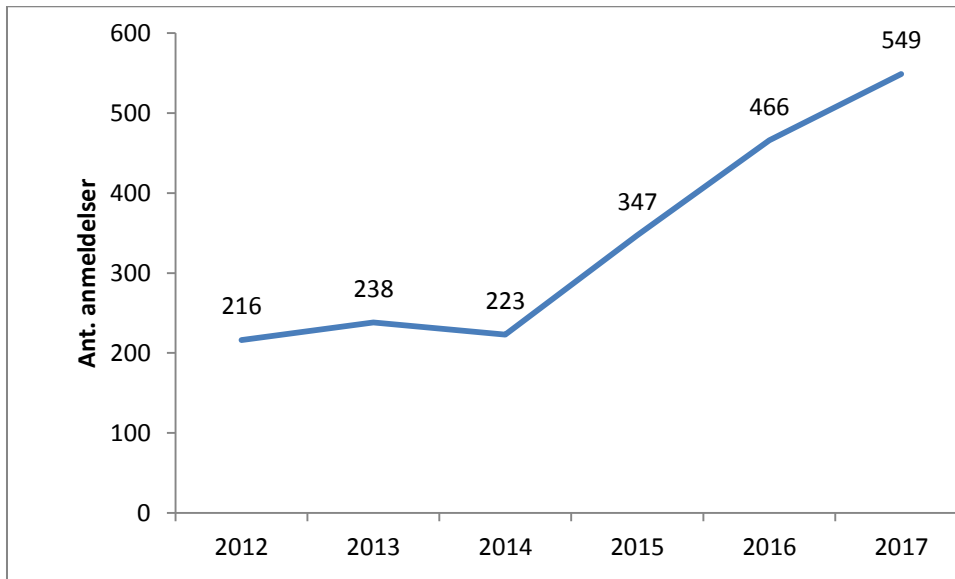
⁴ <http://www.ldo.no/nyheter-og-fag/nyheter/nyheter-2017/hat-pa-nett-skremmer-folk-fra-debatt/>. Undersøkelsen er fortsatt ikke publisert.

3. Statistikk over anmeldelser av hatkriminalitet

I 2017 ble det anmeldt totalt 549 saker som gjaldt hatkriminalitet. Dette betyr at antallet anmeldelser igjen har økt sterkt, med 17,8 prosent fra 2016 til 2017. Økningen var likevel mer moderat enn fra 2015 til 2016 da den var på 34,3 prosent.

Statistikken viser at antallet anmeldelser for hatkriminalitet lå på i overkant av 200 saker i årene 2012-2014, men økte så sterkt fra 2015.

Figur 1. Anmeldelser for hatkriminalitet 2012-2017

Anmeldelser for hatkriminalitet utgjør likevel en svært liten andel av det totale antall anmeldelser, 0,17 prosent i 2017.

Hovedgrunnen til økningen i antallet anmeldelser de siste årene antas å være en økende oppmerksomhet rettet mot hatkriminalitet både i offentligheten og i politiet, og at flere saker slik blir avdekket og anmeldt. Det er også siktemålet. Resultatet presentert i innbyggerundersøkelsen kan være en indikasjon på at flere anmelder. Det kan likevel ikke utelukkes at økningen også skyldes en reell økning i antall straffbare forhold, uten at det er holdepunkt for en slik tolkning.

3.1 Hatkriminalitet fordelt etter politidistrikt

Oslo politidistrikt har hatt den største økningen av anmeldelser for hatkriminalitet siden 2012⁵. De senere årene, og særlig i 2016, var det imidlertid en sterk økning også i de øvrige distriktene. I 2016 hadde alle, med unntak av et distrikt, økning i saksmengde. I 2017 hadde totalt åtte politidistrikter økning i antallet saker, mens fire distrikter hadde en nedgang.

⁵ Det gjøres oppmerksom på at Oslo politidistrikts egne tall over hatkriminalitet er basert på forhold og ikke sak, slik PODs statistikk er. Tallene avviker dermed noe fra hverandre.

Tabell 1. Anmeldelser for hatkriminalitet fordelt etter politidistrikt, 2015-2017

Politidistrikt	2015	2016	2017
Oslo	156	182	208
Øst	36	68	73
Innlandet	18	30	18
Sør-Øst	27	36	47
Agder	23	26	33
Sør-Vest	22	31	47
Vest	19	30	26
Møre og Romsdal	7	12	10
Trøndelag	15	22	36
Nordland	15	17	21
Troms	6	6	15
Finnmark	3	6	15
Totalsum	347	466	549

3.2 Hatkriminalitet fordelt etter kriminalitetstype

Hatkriminalitet kan omfatte ulike typer handlinger. Visse kriminalitetstyper går likevel igjen. I all hovedsak tilhører disse kriminalitetstypene vold og annen⁶. I 2017 ses i tillegg en økning innen kategorien skadeverk. Kategoriene vinningskriminalitet, seksuallovbrudd og økonomisk kriminalitet er nærmest ikke aktuelle, selv om det også finnes enkeltsaker innenfor disse kriminalitetstypene.

Tabell 2. Anmeldelser for hatkriminalitet fordelt etter kriminalitetstype, 2015-2017

Kriminalitetstype	2015	2016	2017
Annen	172	291	328
Vold	159	160	195
Skadeverk	8	8	18
Vinning	6	1	3
Trafikk	2	2	1
Andre kriminalitetstyper		4	4
Total	347	347	549

3.2.1 Kategorien "annen"

Kategorien annen kriminalitet er den desidert største kategorien lovbrudd. Det er registrert 328 anmeldelser innen denne kriminalitetstypen, noe som utgjør 60 prosent av totalt antall anmeldelser. 214 anmeldelser (65,6 prosent) gjaldt *hatefulle ytringer* og utgjorde således den største undergruppen. De langt fleste av disse, 155 anmeldelser, var hatefulle ytringer knyttet til *hudfarge, nasjonalitet og etnisk opprinnelse*, 44 var knyttet til *religion eller livssyn* og 15 til *homofil orientering*. To anmeldelser gjaldt ytringer knyttet til *nedsett funksjonsevne*.

I alt 27 anmeldelser gjaldt *diskriminering*. Også her gjaldt de fleste sakene, 19 i alt, *diskriminering på grunn av hudfarge, nasjonalitet og etnisk opprinnelse*. Fire av diskrimineringssakene var knyttet til *nedsett funksjonsevne*, tre til *homofil orientering* og

⁶ Kategorien gjelder her særlig straffeloven §§ 185 og 186, om hatefulle ytringer og diskriminering.

en til *religion eller livssyn*. Av de øvrige anmeldelsene utgjorde *hensynsløs adferd* totalt 69, en økning på 22 saker fra 2016.

3.2.1 Kategorien vold

Kategorien vold var den nest største tallmessig, med i alt 195 anmeldelser. Disse representerte 36 prosent av alle anmeldelsene.

De fleste av anmeldelsene under kategorien vold gjaldt mildere voldsforbrytelser, som kroppskrenkelse. Halvparten (100) av anmeldelsene gjaldt *kroppskrenkelse*, i tillegg gjaldt åtte *grov kroppskrenkelse*. Totalt 20 anmeldelser gjaldt *kroppsskade*, av disse var tre *grov kroppsskade*.

Trusler, som også inngår i kategorien vold, utgjorde totalt 54 anmeldelser. 12 av disse var *grove trusler*, hvorav ni var *trussel med kniv eller lignende redskap* (ikke skytevåpen) .

For øvrig galdt fem anmeldelser *trusler mot, eller forulemping av polititjenesteperson* og tre *forulemping av annet offentlig tjenestepersonell*.

3.2.2 Kategorien skadeverk

Skadeverk utgjør en liten andel av den totale saksmengde (3,2 prosent), men viste sterk økning relativt sett fra 2016 til 2017. I alt 18 anmeldelser var registrert i 2017, mot 8 i 2016. Anmeldelsene gjaldt *skadeverk på motorkjøretøy transportmiddel, på/av gjenstand eller skadeverk mot bygning*.

Tabell 3. Anmeldelser fordelt etter kriminalitetstyper, utvalgte underkategorier. 2017.	
Alle kriminalitetstyper	599
Vold	195
Kroppskrenkelse	100
Grov kroppskrenkelse	8
Kroppsskade	17
Grov kroppsskade	3
Trusler	42
Grove trusler	12
Trusler mot/forulemping av offentlig tjenesteperson	6
Skadeverk	18
Skadeverk på motorkjøretøy, annet transportmiddel	6
Annen	
Hatefulle ytringer	214
Diskriminering	27
Ordensforstyrrelse	6
Hensynsløs adferd	69
Åndsverkloven	7
Andre kriminalitetstyper	8

3.3 Hatkriminalitet fordelt etter hatmotiv

Tabellen under vises fordelingen etter type hatmotiv. Summen av de ulike kategoriene er totalt sett høyere enn det totale antall anmeldelser fordi noen saker har flere hatmotiv/grunnlag samtidig.

I 2017 ble det i alt registret 595 hatmotiv i de 549 anmeldelsene. *Hudfarge/nasjonal/etnisk tilhørighet* ble angitt i 62,7 prosent av tilfellene. Det er også denne kategorien som har stått for den største tallmessige økningen over tid. Det har imidlertid også vært en økning i kategoriene *religion og livssyn og homofil orientering*. Fra 2016 til 2017 er det også en sterk økning av saker der *nedsett funksjonsevne* er anført som hatmotiv. I 2017 gjaldt det 18 saker, mot 7 i 2016 og 4 i 2015.

	2013	2014	2015	2016	2017
Rase/etnisk tilhørighet	141	156	235	348	373
Religion	41	28	79	97	120
Seksuell legning	34	38	58	63	83
Nedsatt funksjonsevne*			4	7	18
Annet	65	6	2	3	1

Kilde: PAL for STRASAK (uttrekk 2.1.13, 2.1.14, 16.2.15, 4.4.16, 9.8.17 og 20.4.18)

*Å merke med motiv *nedsett funksjonsevne* var mulig først i 2015

4. Avslutning

Antallet anmeldelser for hatkriminalitet har igjen hatt en sterk økning. Økningen anses som positiv, da økningen antas å ha sammenheng med at flere saker avdekkes og blir registrert. Publikumsundersøkelsen gir indikasjoner på det samme. Det er imidlertid fortsatt behov for stor oppmerksomhet mot dette kriminalitetsområdet. I Oslo politidistrikts nye trendrapport "Trender i kriminalitet 2018-2021" (Oslo politidistrikt 2018) er hatkriminalitet viet oppmerksomhet. Det forventes at det faktiske omfanget av hatkriminalitet øker *"i en tid der nasjonalistiske, høyreekstreme, kristenekstreme og innvandrings-, homo- og kvinnefiendtlige holdninger kommer sterkere til uttrykk."*

Politidistriktene synes totalt sett å ha hatt en økende oppmerksomhet rettet mot hatkriminalitet de senere årene. Antallet saker har vært økende i de fleste distriktene

Politiets kompetansedelingsportal KO:DE er brukt for å dele kunnskap om aktuelle dommer og beste praksis på området.

Veileder for registrering av hatkriminalitet ferdigstilles våren 2017. Formålet med denne er å bidra til ensartet forståelse og registreringspraksis i politidistriktene. Det er viktig at den enkelte polititjenesteperson over hele landet er i stand til å gjenkjenne hatkriminalitet og bidrar til at den utsatte får god og riktig oppfølging. Riktig registrering av sakene er her en viktig forutsetning.

Samarbeid og koordinering på tvers av berørte etater er vesentlig i arbeidet med forebygging og bekjempelse av hatkriminalitet. Økt forståelse for hvordan hatkriminalitet kan ytre og utvikle seg er viktig for å kunne bidra til forebygging og bekjempelse. Det krever en aktiv tilnærming til arbeidet, dialog og kunnskapsutveksling på tvers av etater, på sentralt nivå og regionalt og med sivilsamfunn. Det er en viktig del av nærpolitireformen å ha gode strukturer for samarbeid med de ulike aktører i lokalsamfunnet. Dette er avgjørende i arbeidet fremover.

5. Litteraturliste

Barne- og likestillingsdepartementet (2016): Trygghet, mangfold, åpenhet. Regjeringens handlingsplan mot diskriminering på grunn av seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk. 2017-2020

Barne- og likestillingsdepartementet (2016): Regjeringens strategi mot hatefulle ytringer (2016-2020)

Ipsos (2017). Politiets innbyggerundersøkelse 2017.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2016): Handlingsplan mot antisemittisme (2016-2020)

Oslo politidistrikt (2018): Trender i kriminalitet 2018-2021 – Digitale og globale utfordringer.

Riksadvokaten (2017): Rundskriv nr. 1/2018. Mål og prioriteringer for straffesaksbehandlingen i 2018. Politiet og statsadvokatene 1/2018.